

ДОПОМОГА СТИГМАТИЗОВАНИМ МЕНШИНАМ У ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

В.Ю. Вінков

кандидат психологічних наук,
науковий співробітник лабораторії психології мас та спільнот
Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

Розв'язання проблем і розуміння ситуації, в якій перебувають стигматизовані меншини, потребує крім достатнього рівня професіоналізму з боку фахівців громадських організацій, ще й розвинутих навичок і вмінь налагодження взаємин з представниками таких меншин. Перший контакт з ними є важливою ланкою у побудові довірливих стосунків, від яких залежатиме успішність подальшої психологічної роботи. У такій ситуації фахівець має бути психологічно готовим до першого контакту.

У наданні допомоги стигматизованим меншинам важливим постає дослідити, якого роду допомогу готові надавати фахівці і волонтери громадських організацій тим, хто її потребує, та які властивості впливають на такий вибір. Виявлені факти дадуть змогу якнайкраще зрозуміти, на що варто спиратися у підготовці фахівців і волонтерів, які задіяні у громадську діяльність. Соціально-психологічні засоби, які будуть сприяти формуванню необхідних навичок умінь і знань у роботі із стигматизованими меншинами, допоможуть ефективно розв'язувати проблеми, із якими будуть звертатися представники цих меншин.

Перед тим як приступити до розробки технології підвищення готовності фахівців і волонтерів соціально-психологічної служби до взаємодії з представниками стигматизованих меншин, нами було проведено опитування серед 70 фахівців громадських організацій, мета якого полягала у визначенні необхідних властивостей, що допомагають їм результативно виконувати діяльність. На нашу думку, ці властивості є складовими психологічної готовності до взаємодії з представниками

стигматизовуваних меншин. Однією з таких характерних рис готовності до взаємодії є прагнення надавати різного роду допомоги представникам стигматизовуваних меншин.

Для дослідження цієї готовності фахівців громадських організацій просили оцінити за трибальною шкалою, наскільки вони готові надавати різного роду допомогу тим, хто її потребує. Серед такої допомоги було визначено надання певної корисної інформації або консультація з приводу певної проблеми, психологічна підтримка або порада у розв'язанні певної проблеми, навчання чомусь корисному або передача певного професійного досвіду та надання матеріальної допомоги у вигляді речей або грошей. Тобто іншими словами можна сказати, наскільки готові респонденти ділитися інформаційними, психологічними, освітніми та матеріальними ресурсами.

Умовно було респондентів поділено на 3 групи за ступенем готовності надати допомогу: низький, середній та високий рівні. Такий поділ дав змогу застосувати *H-критерій Краскела-Воллеса* і визначити, який мають прояв такі особистісні властивості, як рефлексія, толерантність, мотивація участі у громадській діяльності. Зазначені властивості вивчалися за допомогою опитувальника «Мотивація допомоги» (С. К. Нартова-Бочавер), експрес-опитувальник «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаєв, Л. А. Шайгерова), рівень вираженості і направленості рефлексії (М. Грант). А мотивація участі у громадській діяльності було визначено шляхом оцінки респондентами ступеня вираженості мотивів залучення до такої діяльності: грошова винагорода, зміна світу на краще, бажання допомогти людям, особистісне зростання, самореалізація, отримання необхідного досвіду, прагматичний інтерес, покликання, самореклама, сучасні тенденції в світі, почуття провини.

Інформаційні ресурси. Серед двох показників методики визначення рівня вираженості і направленості рефлексії (соціорефлексія та саморефлексія), найбільш вираженою проявилася саморефлексія ($p < 0,05$, $R_{сер1} = 30,53$, $R_{сер2} = 28,82$, $R_{сер3} = 41,0$). Респонденти, які мають найвищий

показник прагнення ділитися інформаційними ресурсами з тими, хто їх потребує, має найвищий ранг за саморефлексією ($R_{сер3}=41,0$), тоді як низький прояв такого прагнення має низький рівень саморефлексії ($R_{сер1}=30,53$). Це показує, що саморефлексія значно допомагає фахівцям, задіяних у громадську діяльність, більш ефективно проводити консультації для тих, хто звертається по допомогу в громадській організації.

Водночас соціальна толерантність ($p<0,05$, $R_{сер1}=39,35$, $R_{сер2}=24,06$, $R_{сер3}=39,08$) хоча і має значущі відмінності між трьома групами, проте свідчить, що групи респондентів із найменшою і найбільшою схильністю до надання інформаційних послуг мають найбільший прояв соціальної толерантності до людей, які потребують допомоги, ніж респонденти із середнім рівнем вираженості цієї схильності. Це може бути пояснено тим, що високий прояв толерантності необов'язково має впливати на прагнення надати інформаційну допомогу. Таке прагнення може бути викликане іншими чинниками, які варто дослідити в подальшій роботі.

Цікаво те, що у респондентів з прагненням до надання інформаційних послуг виражений такий мотив участі у громадській діяльності як самореалізація ($p<0,05$, $R_{сер1}=26,68$, $R_{сер2}=31,53$, $R_{сер3}=41,54$). Це може говорити, що прагнення до самореалізації стимулює активність фахівців в бік не тільки надання консультацій, інформування клієнтів організації, що є важливою частиною будь-якої роботи, але і прояву своєї позиції і власної думки.

Освітні ресурси. Фахівці, які готові надавати освітні послуги у вигляді навчання і передачі власного життєвого і професійного досвіду, мають високі показники з рефлексії. З одного боку, високий рівень саморефлексії ($p<0,05$, $R_{сер1}=26,22$, $R_{сер2}=34,45$, $R_{сер3}=40,31$) характеризує їх, як таких, що добре володіють професійними знаннями і знають їхню важливість для інших людей. А з другого боку, високий рівень соціорефлексії ($p<0,05$, $R_{сер1}=26,44$, $R_{сер2}=35,08$, $R_{сер3}=39,87$) показує, що вони достатньо добре оцінюють потреби тих, хто звертається по допомогу, і можуть, крім надання

кваліфікованої допомоги, ще передати свій професійний досвід, враховуючи потреби цих людей.

Ці ж фахівці мають виражену мотивацію допомагати іншим ($p < 0,05$, $R_{сер1}=25,00$, $R_{сер2}=35,32$, $R_{сер3}=40,40$) і високий рівень толерантності ($p < 0,05$, $R_{сер1}=32,19$, $R_{сер2}=29,76$, $R_{сер3}=40,13$). У намірах продовжувати займатися громадською діяльністю їх найбільше мотивує бажання допомагати людям ($p < 0,05$, $R_{сер1}=26,41$, $R_{сер2}=35,47$, $R_{сер3}=39,67$) та прагнення змінити світ на краще ($p < 0,05$, $R_{сер1}=25,81$, $R_{сер2}=34,37$, $R_{сер3}=40,54$).

Психологічні ресурси. Прагнення ділитися психологічними ресурсами у вигляді надання підтримки або порад у розв'язанні складних життєвих ситуацій, як і з освітніми ресурсами, також пов'язана із рефлексією. Таке виражене прагнення у психологічній допомозі супроводжується високим рівнем саморефлексії ($p < 0,01$, $R_{сер1}=24,53$, $R_{сер2}=36,54$, $R_{сер3}=41,0$) і соціорефлексії ($p < 0,05$, $R_{сер1}=28,79$, $R_{сер2}=29,75$, $R_{сер3}=41,12$). Із цього виходить, що розуміння фахівцями себе та інших людей значно полегшує надання психологічної допомоги людям, що її потребують, дає змогу краще розуміти їхні труднощі.

Крім того респондентам властива мотивація допомоги іншим ($p < 0,01$, $R_{сер1}=22,24$, $R_{сер2}=37,36$, $R_{сер3}=41,61$) як внутрішня потреба, яка знайшла своє продовження у намірах займатися громадською діяльністю. Цим респондентам властивими є такі мотиви участі у громадській діяльності, як бажання допомагати людям ($p < 0,05$, $R_{сер1}=26,66$, $R_{сер2}=38,79$, $R_{сер3}=38,80$) та прагнення змінити світ на краще ($p < 0,01$, $R_{сер1}=22,55$, $R_{сер2}=41,89$, $R_{сер3}=39,73$).

У ставленні до людей ці респонденти проявляють значну толерантність, що знайшло свій прояв у загальних показниках з толерантності ($p < 0,05$, $R_{сер1}=25,29$, $R_{сер2}=38,64$, $R_{сер3}=39,55$) та толерантності як особистісної риси ($p < 0,05$, $R_{сер1}=25,00$, $R_{сер2}=43,57$, $R_{сер3}=37,84$).

Матеріальні ресурси. Значних відмінностей серед груп респондентів, які готові ділитися матеріальними ресурсами, за такими особистісними властивостями, як рефлексія, толерантність, мотивація участі у громадській діяльності, не було виявлено. Це може говорити про те, що ці властивості не відіграють значної ролі у прагненні надати матеріальну допомогу тим, хто її потребує. Скоріш за все, на такі наміри можуть впливати якісь інші психологічні чинники.

Отже, як висновок можна стверджувати, що фахівці з вираженою потребою надавати інформаційну, освітню та психологічну допомогу мають високий рівень саморефлексії. Прояв цієї властивості свідчить про те, що фахівець знає, чим може бути корисним для тих, хто потребує допомоги. У проведенні практичних занять для фахівців і волонтерів громадських організацій, досліднику слід враховувати важливість рефлексії у готовності до взаємодії із стигматизовуваними меншинами і варто організовувати ці заняття таким чином, щоб максимально спертися на їх життєвий і професійний досвід, який може стати в нагоді тим, хто його потребує.